

Власюк О.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

Процес підготовки спеціалістів має спиратись на відповідну вікову зрілість особистості, її інтереси, мотиви, потреби. У статті розглядаються психолого-педагогічні аспекти підготовки студентів з метою підвищення рівня їх професійного становлення.

Процесс подготовки специалистов должен базироваться на соответствующую возрастную зрелость личности, ее интересы, мотивы, потребности. В статье рассматриваются психолого-педагогические аспекты подготовки студентов с целью повышения уровня их профессионального становления.

The process of specialists training should be based on the corresponding age maturity of a person, his interests, motives and needs. The article is devoted to the consideration of psychopedagogical aspects of students training with the aim of raising the level of their professional becoming.

Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, прийнятої Всеукраїнським з'їздом педагогічних працівників, кінцевою метою навчання студентів має стати підготовка не лише “висококваліфікованих кадрів”, а й високоосвічених, професійно спрямованих та інтелігентних особистостей, спроможних знайти своє місце серед складних життєвих реалій.

У сучасних умовах завданням професійної освіти є підготовка кваліфікованих спеціалістів, які володітимуть не тільки теоретичними знаннями, але й глибокими професійними вміннями. Головна мета підготовки фахівців – формування в майбутніх спеціалістів фундаментальних теоретичних знань і конкретних практичних умінь та навичок.

Мета даної статті полягає у висвітленні основних аспектів професійної підготовки студентів.

І. Л. Холковська та Ю. Р. Холковський підкреслюють: "... професійне становлення передбачає інтелектуальну та емоційну гнучкість, сприйнятливість до нового та інтуїтивну готовність до нього. Це неможливо без значного запасу загальнотеоретичних (загальноосвітніх) та спеціальних знань, без широкого наукового світогляду, прилучення до загальнолюдських та національних духовних цінностей, що повинен забезпечити вищий навчальний заклад" [8]. Таким чином, перед вищою школою постають взаємопов'язані проблеми, від вирішення яких залежить успіх майбутнього професійного становлення її випускників. Саме тому питанню підготовки майбутніх спеціалістів приділяється велика увага. Цьому присвячені праці Л. Д. Дудко, М. І. Дяченка, Л. А. Кандибович, М. Згуровського, О. П. Кондратюка, А. Б. Добровича та інших дослідників.

Фундаменталізація професійної підготовки майбутніх фахівців повинна передбачати не тільки теоретичні основи дисципліни, що вивчаються у ВНЗ, але й озброєння студентів надпредметними, тобто методологічними, знаннями, формування їхньої методологічної культури, що дозволить усвідомлено реалізувати свободу вибору оптимального варіанта змісту й технології власної діяльності. Майбутній фахівець має бути не тільки висококласним спеціалістом, але й культурною та високоосвіченою людиною.

Обов'язковою ознакою навчального процесу є його професійна спрямованість. А це означає, що кожному викладачеві, особливо викладачеві спеціальних дисциплін, необхідно добре уявляти, які професійні вміння відпрацьовуються під час вивчення того чи іншого курсу. Якщо викладач спеціальних дисциплін чітко сформулює перед собою педагогічне й методичне завдання в перспективі та з'ясує, які фахові, моральні, інтелектуальні, фізичні, освітні якості потрібні майбутньому спеціалісту, то він зможе успішно займатися підготовкою конкурентоспроможних фахівців.

Підготовка фахівців неможлива без виховання в них любові й поваги до майбутньої професії. Відданість обраній справі, служіння покликанню, терпіння, широкі та глибокі знання, професійна майстерність і кмітливість, вміння пра-

цювати з людьми, – ось що сприяє виробничим успіхам таких фахівців, стає для них сенсом життя. Допомогти знайти їм своє призначення, розібратися, чим вони будуть займатися на виробництві, що являє собою їх професія, яке її значення, прищепити до неї любов і повагу – прямий обов'язок викладачів. Справа ця непроста і потребує багато зусиль всього педагогічного колективу.

Значну роль у формуванні професійних мотивів відіграє цілеспрямоване професійне виховання студентів. Вже на першому курсі студенти мають чітко уявляти собі суспільну значущість обраної професії, основні її вимоги до особистості й активно розвивати в собі професійно важливі якості. Необхідна розробка цілісної програми професійного виховання, спрямованої на підготовку студентів до майбутньої професії з самого початку навчання. Програма професійного виховання має включати різні форми (дискусії, зустрічі та ін.) широкого спілкування студентів з визнаними й авторитетними спеціалістами, випускниками минулих років. Таке спілкування буде сприяти тому, що поверхневі, засновані на стереотипах суспільної думки уявлення про майбутню професію поступляться місцем усвідомлюваному, “особисто причетному” ставленню до неї. Подібне ставлення до професії становить необхідну передумову для розвитку професійної мотивації. Процес розвитку професійних мотивів відбувається безпосередньо в навчальній діяльності, але не можна недооцінювати значення цієї передумови.

“Ставлення юнаків та дівчат до майбутньої професії, – на думку Л. Дунець та О. Дунець, – яке виникає ще в період підготовки до неї у процесі навчання у школі, має розглядатися як одна із психологічних умов формування професійних інтересів у майбутніх фахівців. Реалізація професійних інтересів та нахилів до застосування знань, здібностей теоретичного мислення на практиці й формування навичок предметної діяльності визначають подальшу життєву позицію молодой людини в здійсненні її професійних намірів” [4].

Таким чином, як зазначають ці дослідники, професійні інтереси не просто виступають як ланцюжок нахилів і прагнень, а також як система стимулів, що виражає ставлення особистості до професійної діяльності, сприяє розвитку кругозору, надбанню професійних знань, поліпшує пізнавальну

активність, викликає прагнення оволодіти професійною справою, служить однією з найважливіших умов творчого ставлення до професії. Доцільно організована праця дає змогу юнакові чи дівчині по-новому осмислити значення отриманих знань і можливості застосування їх на практиці, визначити коло своїх професійних інтересів і остаточний вибір майбутньої професії [4, с. 48-49].

Слід зазначити, що професійна підготовка сучасної молоді залежить переважно від рівня сформованості професійних інтересів. Дослідники, вивчаючи цю проблему, дійшли висновку, що становлення професійних інтересів проходить свій складний ланцюговий шлях. Професійний інтерес, як і всякий інтерес, виникає початку як споглядальницький, ситуативний, пасивний психічний стан і лише за певних умов може стати повноцінним професійним інтересом. Інтерес до професії розглядається як позитивне ставлення до неї, яке виражається в спрямованості уваги і дій студента на здобування теоретичних і практичних знань, вмінь і навичок в обраній галузі. Виходячи зі змісту поняття "інтерес до професії", Алексєєв В. Є., Худайберганов А. П. та інші автори виділяють як основну його функцію прагнення, потребу студента займатися цією професією, тому що вона приносить задоволення. Інтерес до професії є потужним збудником активності студента, під впливом якого усі психологічні процеси відбуваються особливо активно і напружено, а діяльність стає більш захоплюючою й продуктивною [1]. Розглядаючи цю функцію інтересу до професії, Н. К. Крупська відзначала, що тільки тоді, коли професія до душі, коли в людини є інтерес до тієї справи, яку вона здійснює, коли вона, як мовиться, закохана у свою роботу, – тільки тоді вона може черпати радість у праці, тоді вона зможе максимально підвищити напругу власної праці без перевтоми, тільки тоді зможе дати цінне у своїй галузі праці [6, с. 10].

С. Л. Рубінштейн підкреслює: "Для розвитку й підтримки активного інтересу до тієї чи іншої діяльності дуже важливо, щоб діяльність давала матеріалізований результат, новий продукт, і щоб окремі ланки її виступали перед дитиною як сходинки, що ведуть до мети" [7, с. 116–117].

Успіх формування стійкого професійного інтересу залежить від створення обґрунтованої дидактичної системи, яка

передбачає й охоплює головні напрями як у професійній підготовці, так і у формуванні особистості сучасного фахівця в умовах науково-технічного прогресу. Під дидактичною системою формування професійних інтересів розуміється взаємопов'язана сукупність психолого-педагогічних умов, методичних прийомів і засобів навчання та виховання, які найбільш ефективно сприяють пробудженню й становленню інтересу. Професійний інтерес – це спрямованість особистості на успішне оволодіння обраною професією внаслідок усвідомлення її громадської та особистої значущості й емоційної привабливості. Він виражається в прагненні студентів глибше пізнавати свою професію, в сумлінному ставленні до оволодіння професійними вміннями і навичками, у психологічній і практичній готовності працювати за обраною професією.

Формування особистості майбутнього фахівця не може відбуватися стихійно, цей процес вимагає цілеспрямованої та наполегливої праці всього педагогічного колективу. Успіх забезпечується точним знанням установлених цілей та завдань виховання, уважним обліком закономірностей, що обумовлюють формування поглядів, переконань, культурних цінностей особистості, а також вибором ефективних методів і засобів виховання.

Професійна діяльність студента є основним шляхом формування майбутнього спеціаліста нової формації – із такими якостями, як компетентність, почуття нового, сучасного, підприємливість та обізнаність у суспільних змінах і політичних віяннях.

“Потрібно пам'ятати, – стверджує О. Гаврилюк, – що не досить підготувати досвідченого спеціаліста. Необхідно поряд з професійною підготовкою здійснювати виховання у студентів психологічної готовності працювати на виробництві. Кінцевою метою професійного навчання є адаптація людини до змін умов і технологій суспільного виробництва. Природно, що найбільш загальним критерієм оцінки результату професійного навчання є конкурентоспроможність випускників професійної школи на ринку праці, здатність задовольняти сьогоденні та перспективні потреби суспільства” [2, с. 68].

Ю. Друзь підкреслює, що реформування системи вищої

освіти (при всій різноманітності підходів до реалізації) центрується навколо однієї мети – формування тих структурних елементів професіоналізму, за допомогою яких формується особистість майбутнього спеціаліста [3, с. 56].

Діяльність студентів під час навчання має двоїстий характер, що виявляється в навчальній діяльності з метою отримання знань, умінь та навичок і в підготовці до майбутньої трудової діяльності. Не завжди ця двоїстість потрапляє в поле зору дослідників, ще менш вона усвідомлюється самими студентами. Це, у свою чергу, породжує дві основні течії у мотивації навчання. Перша – загалом позитивна, зумовлена тим, що її представники вважають навчальну діяльність головною і єдиною. Цей мотив спонукає студентів систематично й сумлінно вивчати теоретичний матеріал, здобувати необхідні знання. Проте прагнення все знати не дозволяє диференційовано нагромаджувати знання для майбутньої професії, породжує формалізм, виключає творчий підхід. Друга течія полягає у постулаті, що навчання не праця, а лише засіб підготовки до майбутньої діяльності. Це часто виробляє утилітарний підхід до предметів, до самого процесу навчання. В результаті цього формується спеціаліст посередній, який багато міркує, але не вміє працювати [5, с. 143-144].

Дослідження Г. І. Щукіної, С. Л. Рубінштейна, О. Ю. Осадько, А. Маркової та інших свідчать про наявність безпосереднього зв'язку і взаємозумовленості характеру мотивації й результативності навчання, пізнавальних інтересів та потреб студентів. Згадані дослідники визначають мотив як внутрішній стимул до дії, усвідомлену спонуку до певного виду дій. "Мотив як усвідомлена спонукка до певної дії, – стверджує С. Л. Рубінштейн, – власне, і формується в міру того, як людина враховує, оцінює, зважає обставини, в яких вона перебуває, і усвідомлює мету, що перед нею постає. Від ставлення до них і породжується мотив із його конкретною змістовністю, необхідною для реально життєвої дії. Мотив як спонукка – це джерело дії, що його породжує; але, щоб стати таким, він повинен сам формуватися" [7].

Крім того, важливим у підготовці майбутнього фахівця є створення умов, за яких професійний інтерес стає стійким і переходить у потребу постійного удосконалення своєї ді-

яльності. Зазначимо, що поняття “стійкий інтерес” за змістом відповідає поняттю “сформована діяльність”, характер якої є обов'язково творчим.

Узагальнення результатів вивчення даного питання дає змогу зробити висновок, що на перший план при підготовці спеціаліста виступає професійний інтерес до обраної спеціальності та зміст навчання. Саме тому на сучасному етапі розвитку вищої школи необхідно приділити належну увагу науково-методичному забезпеченню навчально-виховного процесу.

Література

1. Алексеев В. Е., Худайберганов А. П. Формирование профессиональных интересов учащихся // Советская педагогика. – 1987. – № 9. – С. 64-67.
2. Гаврилюк О. Нові технології навчання – ефективний шлях забезпечення високої кваліфікації спеціалістів // Рідна школа. – 1998. – № 6. – С. 68-71.
3. Друзь Ю. Позитивна мотивація як умова успішності навчально-ігрової діяльності студентів // Рідна школа. – 2000. – № 7. – С. 56-57.
4. Дунець Л., Дунець О. Формування професійних інтересів у майбутніх фахівців // Рідна школа. – 2001. – № 1. – С. 48-49.
5. Зуев К. Е., Блохин В. Й., Морозов В. А. Формирование личности инженера в вузе. – К.: Изд-во Киевского гос. ун-та, 1982. – 98 с.
6. Крупская Н. К. Избранные педагогические произведения. – М., 1965. – 695 с.
7. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии: В 2-х т. – Т. 2. – М.: Педагогика, 1989. – 328 с.
8. Холковська І. Л., Холковський Ю. Р. Проблеми професійного становлення майбутніх фахівців // Збірник доповідей міжнар. наук.-метод. конф. “Шляхи та проблеми входження освіти України в світовий освітянський простір”. 8-9 червня 1999 р. – Вінниця, 1999. – С. 127-131.